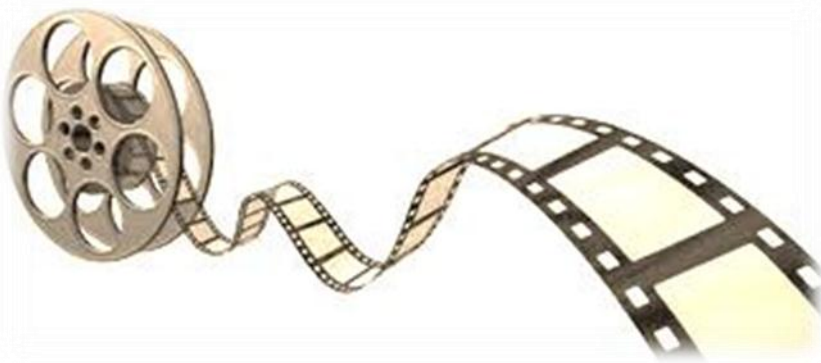

Reflecteren op video opnamen bij aandachtverdeling

Marlene Timisela

Studentnummer 1397874

Master Special Educational Needs

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Leerroute Intern Begeleider

Begeleid door Tineke van Alphen

juni 2012

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Samenvatting	3
Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling	4
1.1 Inleiding	4
1.2 Context	4
1.3 Het doel van mijn onderzoek	5
1.4 Het doel in mijn onderzoek	5
1.5 Relevantie voor mij, de praktijk en theorie	6
1.6 Onderzoeksvraag en deelvragen	6
1.7 Wat is er bij mij globaal al bekend over dit onderwerp?	6
Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing	7
2.1 Inleiding	7
2.2.1 Aandacht verdelen	7
2.2.2 Mijn rol hierin als intern begeleider	8
2.3.1 Reflecteren	8
2.3.2 Conclusie naar aanleiding van de literatuur	12
2.3.3 Mijn rol hierin als intern begeleider	13
2.4.1 Het maken van of het werken met video opnamen	13
2.4.2 Mijn rol hierin als intern begeleider	15
2.5 Conclusies	16
Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie	17
3.1 Inleiding	17
3.2 De onderzoeksvorm	17
3.3 Data verzamelen	18
3.4 Betrokkenen	19
3.5 Keuze voor data- verzamelingsinstrumenten	19
3.6 Analyseren van data	19
3.6.1 Vragen stellen aan collega's in een groepsgesprek	19
3.6.2 Filmopnamen maken en bespreken	20
3.6.3 Het afsluitend interview	20
3.7 Triangulatie, validiteit en betrouwbaarheid	20
3.8 Ethische aspecten, ethisch handelen	20

Hoofdstuk 4 Data presentatie, resultaten en analyses	22
4.1 Inleiding	22
4.2 Dataverzameling: systematische en heldere weergave van relevante data	22
4.2.1 Gesprekken	22
4.2.1.1 Uitkomst wat betreft reflecteren	22
4.2.1.2 Uitkomst wat betreft aandacht verdelen in de klas	23
4.2.1.3 Uitkomst wat betreft de ervaringen met filmopnamen in de klas	24
4.2.2 Filmopnamen in de klas	25
4.2.3 Interview	26
4.3 Hoe eerdere dataverzameling heeft geleid tot nieuwe dataverzameling	31
4.4 Bevindingen die aansluiten op mijn onderzoeksvraag	32
Hoofdstuk 5	33
5.1 Inleiding	33
5.2 De antwoorden op mijn onderzoeksvragen	33
5.2.1 Antwoord op deelvraag 1: Wat is reflecteren?	33
5.2.2 Antwoord op deelvraag 2: Wat heeft een leerkracht nodig om goed te kunnen reflecteren?	34
5.2.3 Antwoord op deelvraag 3: Hoe ziet aandacht verdelen eruit voor de leerkracht?	34
5.2.4 Antwoord op deelvraag 4: Wanneer dragen videopnames bij aan het reflecteren van de leraar op zijn gedrag ten aanzien van het verdelen van aandacht?	35
5.2.5 Antwoord op mijn hoofdvraag: Kunnen video opnames bijdragen aan het reflecteren van de leerkracht op het verdelen van de aandacht bij leerlingen uit de klas?	35
5.3 Mijn conclusies	36
5.4 Validiteit van mijn conclusies	37
Hoofdstuk 6 Evaluatie	38
6.1 Inleiding	38
6.2 Wat dit onderzoek voor mij betekend heeft	38
6.3 Wat ik als onderzoeker heb geleerd	38
6.4 Wat betekent dit voor de toekomst van mijn onderzoeksdomein?	39
6.5 Inhoudelijke aanbevelingen voor vervolgonderzoek	39
Nawoord	40
Literatuurlijst	41
Bijlagen	42

Samenvatting

In dit onderzoek staat de aandachtverdeling in de klas centraal. Leerkrachten gaven in het Leerling Volg Systeem (LVS) aan dat zij het lastig vinden om de kinderen de juiste hoeveelheid aandacht te geven. Hoe kan je dit gegeven meten en verbeteren?

De onderzoeker stelde haar collega's de vraag of het mogelijk was om met video opnamen te werken in de klas. Op deze manier ontstond de onderzoeksvraag: *Kunnen video opnamen bijdragen aan het reflecteren van de leerkracht op het verdelen van de aandacht over leerlingen in de klas?* Drie leerkrachten hebben meegewerkt aan dit onderzoek.

De onderzoeker heeft op vier manieren data verzameld. Ten eerste heeft ze vragen gesteld aan de onderzoeksgroep. Daarin kwam naar voren hoe de leerkrachten denken over aandacht verdelen, reflecteren en gebruik maken van video opnamen in de klas.

Ten tweede zijn er video opnamen gemaakt in de klas. De leerkrachten gaven zelf aan op welke momenten er gefilmd kon worden en hadden zichzelf een doel gesteld.

Vervolgens zijn deze opnamen besproken met de leerkrachten en is gekeken of de doelstelling behaald was. Bovendien werd er een nieuw doel gesteld. In totaal is elke leerkracht drie keer gefilmd en hebben er drie nagesprekken plaats gehad.

Ten slotte heeft de onderzoeker individuele interviews afgenomen.

Met onderbouwing van literatuur plus de uitkomsten van de verschillende data, is de onderzoekster tot de conclusie gekomen dat video opnamen inderdaad bijdragen aan reflecteren van de leerkracht op het verdelen van de aandacht over leerlingen uit de klas.

Het maken van video opnamen, het bekijken en bespreken daarvan heeft een positief effect op het handelen van de leerkracht. De leerkrachten waren enthousiast over de uitkomsten en kwamen op ideeën om de aandacht in de klas beter te verdelen. Dit hebben ze met elkaar gedeeld. De onderzoeker presenteert deze uitkomsten aan haar hele team.

Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling

1.1 Inleiding

In dit hoofdstuk vertel ik kort iets over mezelf. Ik beschrijf de context en het doel van mijn onderzoek. Mijn onderzoeksvraag en de daarbij komende deelvragen sluiten dit hoofdstuk af.

Mijn naam is Marlene Anssems-Timisela en ik ben werkzaam op basisschool Antares. Dankzij de extra gelden die de gemeente heeft vrijgemaakt voor deze school bekleed ik sinds twee jaar de functie van IB-er. Er zijn twee IB-ers werkzaam op onze school. Mijn collega werkt vier ochtenden en ik werk tweeënhalve dag. Onze school staat in een van de impuls wijken van Tilburg en heeft 98% allochtone leerlingen. De problematieken op onze school zijn vergelijkbaar met die van het speciaal basisonderwijs. Wij missen alleen de financiële middelen.

1.2 Context

De aanleiding van mijn onderzoek is de wekelijkse gesprekkencyclus bij ons op school. De aanpak van ons Leerling Volg Systeem (LVS) kent vanaf dit schooljaar een andere invulling. Voorheen werden specifieke leerlingen steeds apart besproken en nu richten we de aandacht vooral op de leerkrachtvaardigheden. Wat kan een leerkracht veranderen aan het eigen gedrag met als gevolg hogere resultaten van de leerlingen?

Mijn collega's zijn op dit moment analyses aan het maken van afgenomen toetsen. Zij maken een plan van aanpak en verdelen de klas in drie niveaus. Dit staat bekend als het Directe Instructie Model (DIM). De meeste aandacht gaat op dit moment uit naar de kansrijke leerlingen. Zij werken op het laagste niveau, oftewel niveau een. De groep die op het hoogste niveau werkt (niveau drie), krijgt vaak de minste aandacht. Wanneer mijn collega's gaan nadenken over hun rol in het geheel en inzien dat hun aandeel van groot belang is, verwacht ik dat het reflecteren op het eigen gedrag ontwikkeld gaat worden. Het reflectief vermogen staat op dit moment op een laag pitje. Naar aanleiding van video opnamen, het evalueren van die opnames en het maken van afspraken wil ik bereiken dat het professioneel handelen van de leerkracht wordt vergroot. Op deze manier wordt de aandachtverdeling in de klas geoptimaliseerd. En dit zou kunnen leiden tot het krijgen van betere toetsresultaten.

De handelingsverlegenheid ligt op dit moment bij het verdelen van de aandacht tussen de kinderen. Het lukt de leerkrachten niet om alle leerlingen in kaart te brengen. De negatieve aandacht krijgt de focus. Het maken van video opnamen kan een mogelijkheid zijn om de aandacht tussen de drie verschillende niveaus in de groep evenrediger te verdelen.

Van elkaar leren is een wens van ieder lid van ons team. Maar hoe doe je dat?

Wanneer doe je dat? Wat heb je daarvoor nodig? Bij elkaar kijken in de klas wordt op dit moment minimaal gedaan. Het team wil hier graag meer gebruik van maken.

Leerkrachten zien op deze manier andere manieren binnen het lesgeven. Je kan ook van elkaar leren door je kwetsbaar op te durven stellen en video opnamen in de klas te laten maken. Dit hebben we met elkaar in het team besproken en staat in ons schoolplan.

In het schooljaar 2014-2015 willen we regelmatig video opnamen gebruiken binnen de school. Dit ter verbetering van de leerkrachtvaardigheden. De invulling daarvan is aan de leerkracht. Op dit moment vinden er geen gerichte opnames plaats. De videocamera wordt nu alleen gebruikt voor het maken van een promotiefilmpje voor onze open dag.

Er zijn drie leerkrachten die hebben toegezegd dat zij in de klas gefilmd willen worden.

Aanleiding daarvan is de hulpvraag die in het LVS is gesteld.

Het zijn twee leerkrachten uit de bovenbouw en een leerkracht uit de middenbouw.

1.3 Het doel van mijn onderzoek

Leerkrachten gaan video opnamen in de klas gebruiken om een betere balans in aandacht verdeling tussen leerlingen te vinden. Daarbij is zelfreflectie heel belangrijk. Je moet een doel voor ogen hebben zodat je achteraf kan kijken of je doel bereikt is.

1.4 Het doel in mijn onderzoek

Door middel van het reflecteren op gemaakte videofragmenten in de klas krijgt iedere groep leerlingen de aandacht die het nodig heeft. Vanuit het oplossingsgericht werken wil ik vooral de focus leggen op wat werkt en daarbij wil ik samen met mijn collega's kijken naar verbeterpunten. Waar liggen de kansen?

1.5 Relevantie voor mij, de praktijk en theorie

Het afgelopen schooljaar heb ik geprobeerd om voornamelijk positief te zijn bij onzekere collega's. Ik merkte dat dat van grote invloed was. Om dit gevoel te handhaven vind ik het belangrijk dat collega's zien en horen wat zij in hun mars hebben.

Door video opnamen in de klas te maken en die samen te bespreken, werken we aan de handelingsverlegenheid van de leerkracht. Daarbij wil ik mijn collega's letterlijk laten zien wat er allemaal goed gaat in de klas.

1.6 Onderzoeksvraag en deelvragen

Ik ben gekomen tot het formuleren van mijn hoofdvraag.

Kunnen video opnamen bijdragen aan het reflecteren van de leerkracht op het verdelen van de aandacht over leerlingen in de klas?

De deelvragen die daarbij horen, heb ik als volgt geformuleerd.

1. Wat is reflecteren?
2. Wat heeft een leerkracht nodig om goed te kunnen reflecteren?
3. Hoe ziet aandacht verdelen eruit voor de leerkracht?
4. Wanneer dragen video opnamen bij aan het reflecteren van de leraar op zijn gedrag ten aanzien van het verdelen van de aandacht?

1.7 Wat is er bij mij globaal al bekend over dit onderwerp?

Op dit gebied ben ik onbekend. Wij werken nog niet met het maken van videobeelden in de klas. Het verdelen van aandacht is een terugkerend onderwerp waar ik de komende tijd literatuur over ga lezen. Reflecteren is bij ons team wel bekend. We zijn dit jaar gestart met portfolio's en een Persoonlijk Ontwikkelings Plan (POP) waarin een ieder gaat reflecteren.

Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk ga ik in op de domeinen aandacht verdelen, reflecteren en het maken van video opnamen. Ik beschrijf deze domeinen en ga vervolgens in op de theoretische onderbouwing voor mijn onderzoeksvragen. Ieder domein sluit ik af met mijn gevormde mening rondom het genoemde onderdeel en wat mijn rol als intern begeleider hierin is. Tot slot geef ik mijn conclusie van dit hoofdstuk weer.

2.2.1 Aandacht verdelen

Klaver (2012) vertelt het volgende over aandachtverdeling.

De bezuiniging op passend onderwijs is een politieke keuze van dit kabinet. Tegelijkertijd wordt er wel 250 miljoen geïnvesteerd in prestatiebeloning van leraren. Op dit VVD-speeltje zitten noch docenten, noch ouders te wachten. Waar zij behoefte aan hebben is voldoende begeleiding van de leraar voor de klas om te kunnen omgaan met verschillende leerlingen. De bezuinigingen hebben niet alleen consequenties voor de leerlingen die extra zorg en aandacht nodig hebben. Alle andere leerlingen en hun ouders zullen ook merken dat leraren minder tijd en aandacht te verdelen hebben in de klas. Deze bezuiniging raakt het hele onderwijs en, als gevolg daarvan, ons allemaal.

Hoe ziet aandacht verdelen eruit volgens de theorie?

Als je aandacht wil geven aan iets, is het belangrijk dat je de volgende stappen neemt: werken aan de relatie, probleemoplossend handelen en jouw rol binnen het aandachtsgebied. Wat verwacht iemand van jou? Welke plaats ga jij innemen in het geheel? Als je weet wat de ander nodig heeft, kan je daar op anticiperen (Baart, 2005).

Er zijn vier vormen van aandacht:

1. Concentratie: die bestaat uit selectieve en gerichte aandacht.
2. Ongerichte aandacht: heeft geen focus en ligt dus niet bij een zaak in het bijzonder.
3. Langdurige aandacht: waakzaamheid is een goede beschrijving van deze aandacht. Met aandacht dingen blijven inspecteren.

4. Gedeelde aandacht: waarbij in een en dezelfde aandachtige gespannenheid meerdere zaken tegelijk of in snelle en onophoudelijke afwisseling worden gevolgd en gedaan. Het is dus actief aandachtig, maar niet beperkt tot een onderwerp.

Aandacht wordt verzameld, bijeengehouden en gericht op iets. Het is de kunst om de aandacht erbij te houden. Maar aandacht is ook instabiel, het is makkelijk de aandacht te verliezen. Kun je aandacht dan ook terug vinden? Het kan vervallen tot verveling en wordt gebruikt binnen een specifiek kader. Aandacht schept een tussenruimte waarvan het verschil tussen mijn zelfstandigheid hier en de ander daar de bindende kracht is.

De aandachtsvorm die bruikbaar is in mijn onderzoek is aandachtspunt drie. Leerkrachten geven aan dat ze de aandacht willen blijven geven als kinderen zelfstandig aan het verwerken zijn. Je maakt op dat moment de ruimte vrij voor een ander. Wat hierbij belangrijk is, is het hebben en houden van de aandacht. Als je de aandacht hebt en houdt, wil dat zeggen dat je aan het opletten bent. Je moet het vasthouden. Wanneer je aandacht geeft, is het alleen maar zinvol als het wat goeds geeft. En daar gaat het om in de klas. Het belangrijkste is dat je aandachtig, trouw en oplettend omgaat met de zorg die je aan de leerling geeft. Daarbij kijk je naar wat voor aanbod de ander nodig heeft, hoeveel tijd je daarvoor nodig hebt, de opmerkzaamheid en verantwoordelijkheid die je hebt.

Baart (2005) zegt “aandacht is de kiem van een relatie, daaruit zal een mens ontstaan” (blz. 162).

2.2.2 Mijn rol hierin als intern begeleider

De resultaten van onze leerlingen liggen lager dan het landelijk gemiddelde. Door gesprekken met de leerkrachten te voeren, zijn we tot de conclusie gekomen dat de vorm van aandacht verdelen in de klas is hier een van de mogelijke oorzaken van is. Wanneer wij als team onze schouders eronder zetten en de aandachtverdeling verbeteren, zal dit hopelijk terug te zien zijn in de toetsuitslagen. Ik zal hier een coachende rol in hebben en zal mijn collega's observeren, video opnamen maken en oplossingsgerichte gesprekken voeren.

2.3.1 Reflecteren

Groen (2008) vertelt dat reflectie de volgende voorwaarden kent: rust, jezelf de ruimte geven, bezinning, tijd, concentratie, abstractievermogen (staat bekend als de helikopterview), analytisch vermogen, lerende houding, moed en durf, kwetsbaar opstellen, confronteren, wilskracht, nieuwsgierigheid en zoektocht. Reflecteren vereist het vermogen tot abstract

denken. Het doel van reflecteren is je bewust worden van en inzicht krijgen in je eigen handelen en gedrag. Dit is nodig om het professioneel handelen te verbeteren in toekomstige beroepssituaties. Je leert van jezelf en wordt je bewust van een situatie. Je laat licht schijnen op je eigen functioneren om helderheid te krijgen (Groen, 2006). Reflecteren is alleen mogelijk als de leerkracht een lerende houding heeft en is een vorm van leren waarbij je je richt op ervaringen uit de praktijk: ervaringsleren. Groen (2008) zegt dat je bij reflecteren je eigen gedrag onder de loep moet durven nemen. Als je eerlijk wilt zijn tegenover jezelf, ga je nadenken over je handelen, denken en voelen. Je stelt jezelf vragen over hetgeen er is gebeurd. Het is dan goed om jezelf open vragen te stellen en door te vragen. Met open vragen geef je jezelf de ruimte om je gedrag te onderzoeken en je kan je eigen denken bijstellen. Daarmee stel je ook je antwoorden steeds bij. Stel jezelf net zolang vragen totdat je tevreden bent met het door jou gegeven antwoord. Het gebruik maken van vraagwoordvragen (wat, welke, wie, waar, wanneer, waarom en hoe) geeft je nieuwsgierigheid en dat brengt je tot meer inzicht. Bij het reflecteren kan je nadenken over waarneembaar gedrag en niet waarneembaar gedrag. Het waarneembare deel bevat jouw handelen, wat je doet. Het is niet waarneembaar deel is jouw beleving, wat je denkt, voelt en wilt.

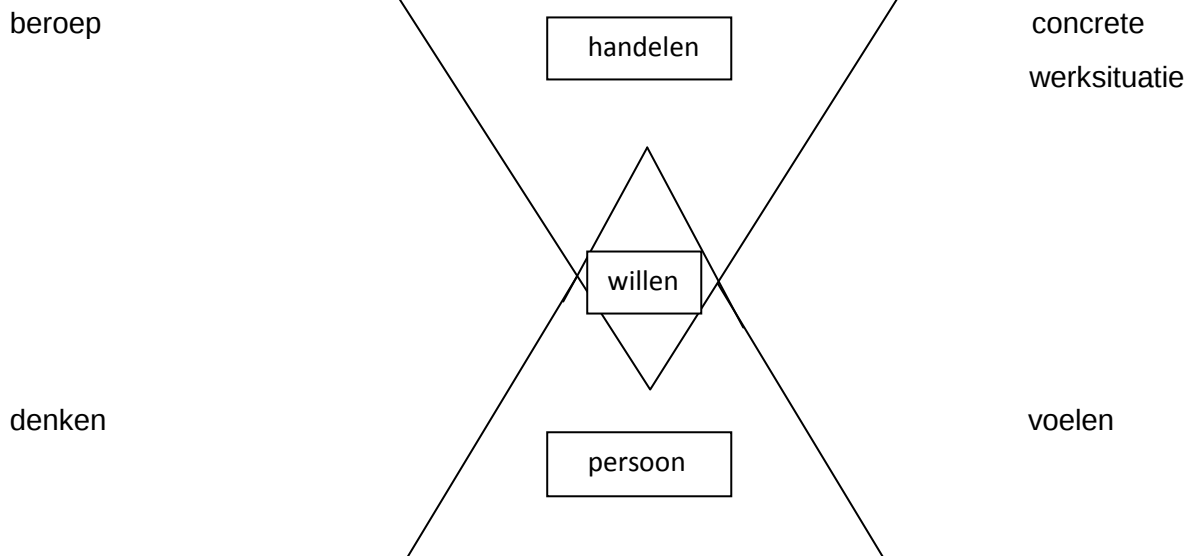

Bron: McClelland, 1961

Dit is terug te zien in de IJsberg van McClelland. Het is een vaardigheid op metacognitief niveau. Dat ligt boven het niveau van handelen in de betreffende situatie. Cognitie is het vermogen om te leren. Cognitieve ontwikkeling geeft inzicht in het moment waarop het abstract denken zich ontwikkelt en sociale cognitie geeft je een theoretisch kader en is tegelijk een voorbeeld van abstract denken zoals je dat in het dagelijks leven doet. Het is van belang dat je kan nadenken over het eigen gedrag en het effect daarvan op (interactie) met anderen. Kijken naar je handelen van bovenaf (helikopterview) hoort daarbij.

Groen (2006) heeft verschillende deskundigen beschreven op gebied van reflecteren. Hieronder volgen de omschrijvingen die ik het belangrijkste vind.

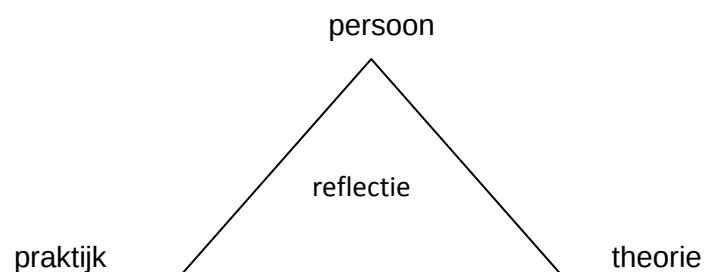
Siegers: reflecteren is een proces van betekenisgeving. Er zijn drie vormen van reflectie: achteraf, vooraf en tijdens het handelen. Je kan alleen iets ervaren als je je daarvoor openstelt. Je stelt jezelf centraal, je eigen denken, voelen, handelen en je persoonlijke ervaring van die situatie.

Bron: Siegers, 2002

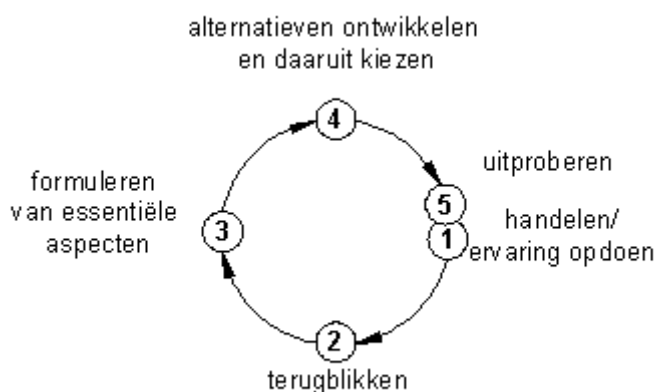
Korthagen: reflecteren is een mentale vaardigheid. Het is een gesprek voeren met jezelf. Deze vaardigheid stelt je in staat om te kunnen leren van wat je meemaakt, die jouw ervaring omvormt tot kennis en nieuw gedrag in nieuwe situaties. Je geeft dus een andere structuur aan iets.

- Driehoek van persoon, praktijk en theorie geeft reflectie weer als integratie van drie aspecten. Reflecteren verloopt via en bepaalde systematiek.

Bron: Korthagen, 2002

- Spiraalmodel (basismodel reflecteren) kent 5 vijf stappen met drie tussenfasen: 0. Wat was de context? 1. Handelen/ ervaring opdoen, 1+. Bewustwording, 2. Terugblikken (fase 1: wat is er gebeurd?), 2+. Geconstateerde consequenties (gericht op het verleden) 3. Formuleren van essentiële aspecten (fase 2: wat vond ik daarin belangrijk? richtvragen), 3+. Mogelijke consequenties (gericht op toekomst/ beslismoment) 4. alternatieven ontwikkelen en daaruit kiezen (fase 3: tot welk voornemens of leerwensen leidt dat?).

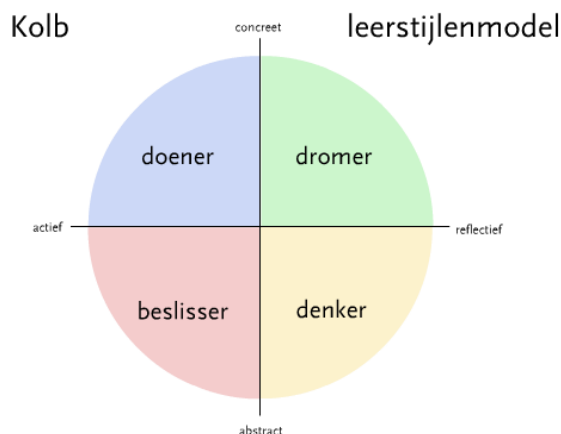

Bron: Korthagen, 2002

- Er zijn negen richtvragen om de situatie waarop je wilt reflecteren concreet te maken. De vragen horen dus bij fase 2 in het spiraalmodel en luiden: Wat was de context? Wat wilde, voelde, dacht en deed ik? Wat wilde, voelde, dacht, deed de ander? Zo krijg je zicht op het interactieproces en de betekenissen van bovenstaande negen vragen. Reflecteren gaat over het eigen handelen, reflectie leidt tot (her)waardering of (her)overweging van het eigen gedrag in een bepaalde context.
- ABC model: Wat was er voor jou **A**an de orde? Wat is daar **B**elangrijk aan? Welke **C**onclusies trek je daaruit? Dit is een min- stappenplan voor reflectie.

De Bie en De Kleijn: uitgangspunt is het ABC model van Korthagen. De kern van reflectie is: leren van werken in de praktijk, van iets doen, van kleine en grote problemen oplossen. Het verschil met evalueren is dat je jezelf erbij betreft. Je gaat terugblikken op de manier waarop iets is gegaan en ook op de wijze waarop je zelf in het probleem stond. Nadenken over je werkmodel hoort hier ook bij (de manier waarop jij een bepaalde taak denkt aan te pakken). Het is een bewuste handeling. Persoonlijk werkconcept lijkt meer intuïtief bepaald op basis van een interpretatie van de werkelijkheid.

Leercyclus en de stijlen van Kolb: dit vertoont grote overeenkomsten met Korthagen. Als je de cyclus doorloopt, leer je door ervaring. Je verandert je gedrag door verdieping in eerder vertoond gedrag en koppeling daarvan aan theorie. Het is abstract tegenover concreet leren, actief tegenover reflectief leren. Er zijn 4 kwadranten: doener, dromer, denker en beslisser. Een doener is gericht op de praktijk, hij wil uitproberen en oefenen. Een dromer is een bezinner, hij bekijkt de situatie vanuit verschillende standpunten. Een beslisser houdt van structuur en van situaties waarin maar 1 oplossing mogelijk is. Een denker wil eerst de theorie beredeneren en vormen, waarna hij dingen gaat uitproberen in de praktijk. Kolb pleit ervoor dat je de verschillende leerstijlen integreert, zodat er sprake is van een leercyclus. Je ontdekt wat je sterke en zwakke punten zijn en wordt je bewust van je eigen leergedrag. Reflectie is een noodzakelijke fase in het leren. Zonder reflectie is er dus geen sprake van een leercyclus.

Bron: Kolb, 1984

2.3.2 Conclusie naar aanleiding van de literatuur

Na het lezen van deze verschillende opvattingen kan ik het volgende zeggen over reflecteren. Het is niet zo dat een van de opvattingen de enige goede is. Naar mijn idee is het een combinatie van bovenstaande beweringen.

De ijsberg van McClelland springt er voor mij uit. Het congruent handelen is een onderwerp dat helemaal bij mij past. In het eerste jaar van mijn master SEN ben ik mezelf heel vaak tegengekomen. Wat ik deed was niet in balans met wat ik voelde en dacht.

De helikopterview heb ik vele malen toegepast (en dat doe ik nog) en ik merk aan mezelf dat ik gegroeid ben in dit onderdeel. Je kan alleen iets ervaren als je je daarvoor openstelt (Siegers). Het mini stappenplan van Korthagen voor reflectie en het spiraalmodel geven houvast. Je leert van werken in de praktijk, van iets doen, van kleine en grote problemen oplossen (De Bie en De Kleijn). Tot slot zegt Kolb dat je tijdens reflecteren ontdekt wat je

sterke en zwakke punten zijn en dat je je bewust wordt van je eigen leergedrag. Zonder reflectie is er geen sprake van een leercyclus.

2.3.3 Mijn rol hierin als intern begeleider

Ik voer regelmatig gesprekken met collega's waarin vaak naar voren komt dat zij aan zichzelf willen werken. Als je niet weet wat reflecteren inhoudt, kan je daar niet het maximale uit halen wat erin zit. Durven nadenken over je eigen acties is een teer onderwerp. Met deze onderbouwing kan ik mijn collega's laten zien wat reflecteren inhoudt en wat je ermee kan bereiken. Ik ga met deze kennis in gesprek met mijn collega's en zal laten zien dat reflecteren de manier is om je leerkrachtvaardigheden te verbeteren.

Dit verandert de reflecterende houding van de leerkrachten waardoor de aandachtverdeling zal verbeteren. Het heeft een positief effect op de leerlingen. Zij voelen zich zekerder, leren effectiever en dit is hopelijk terug te zien in de toetsuitslagen.

We willen op deze manier het landelijk gemiddelde halen.

2.4.1 Het maken van of het werken met video opnamen

Reflecteren aan de hand van gemaakte video opnamen kan volgens Van het Kaar, Roosloot, Radstake & De Jonge (2010) op vier manieren plaatsvinden.

1. Via een individueel feedbackgesprek tussen de deelnemer en adviseur (in dit geval de intern begeleider).
2. In een groep met teamleden onder begeleiding van de intern begeleider.
3. Een casus uit de praktijk van de teamleden, dit omzetten in een rollenspel en dit opnemen. Na het bekijken van de opname wordt er direct over gereflecteerd.
4. Via collegiale feedback.

Van tevoren moet er een helder doel gesteld zijn door de leerkracht. Wanneer er opnames gemaakt worden in de eigen praktijk, gaat de leerkracht de gemaakte filmopname bekijken. Hij gaat fragmenten uitkiezen die hij gaat bespreken met de begeleider. De leerkracht vertelt welke fragmenten hij heeft uitgekozen om over te praten en de begeleider stelt oplossingsgerichte vragen. Aan het eind van het gesprek worden de belangrijkste punten genoemd en er worden vervolgspraken gemaakt.

Het is belangrijk om na de opname zo snel mogelijk de beelden te bekijken zodat het detailverlies van de situatie wordt beperkt.

Wesselius (2011) zegt dat je door het terugkijken van de opname twee tot vier keer zoveel opmerkingen kan maken dan wanneer je geen video opnamen gebruikt. Video opnamen maken helpt in de startfase van het leerproces bij het verhelderen van de eigen leervraag. Het helpt in de uitvoeringsfase van het leerproces eigen functioneren vast te leggen en belangrijke uitvoeringsvoorwaarden vast te stellen.

Bovendien helpen video opnamen in de evaluatiefase van het leerproces bereikte resultaten vast te leggen voor nadere analyse (Schildwacht&Heunks, 2010).

Videofeedback is een heel sterk middel voor professionele ontwikkeling. Het biedt de volgende mogelijkheden:

- Je krijgt objectieve informatie over je eigen gedrag en over hoe de leerlingen daarop reageren.
- Je bekijkt je eigen lessen vanuit een nieuw gezichtspunt en vanuit een ander perspectief.
- Je herhaalt, analyseert en onderzoekt je eigen praktijksituatie.
- Je kan je ervaringen delen met collega's en hebt beter begrip van elkaars lespraktijk.

Deze praktische tips (Schildwacht&Heunks, 2010) zal ik gebruiken en doornemen met de leerkrachten wanneer er video opnamen gemaakt worden in de klas.

- Zorg ervoor dat er toestemming is voor het maken van video opnamen in de klas.
- Neem voor het filmen de tijd om goed te overleggen met de spreker over wat er gaat gebeuren.
- Film zoveel mogelijk met een statief en zet de camera op ooghoogte van de spreker. Zorg er ook voor dat de spreker in het licht staat.
- Vertel de spreker wat jouw beeldkader is. Als hij uit jouw beeld dreigt te lopen, moet je de camera meebewegen wat tot onrust in het filmbeeld kan leiden.
- Beperk de opnamen waarbij de camera beweegt want dit levert een onrustig beeld op.
- Kies voordat de opname start de juiste zoominstelling en laat die zo staan.
- Neem een zo egaal mogelijke achtergrond.
- Maak altijd een proefopname om te kijken of het geluid voldoende is (verstaanbaarheid).

- Gebruik geen digitale effecten tijdens de opnames.
- Zorg ervoor dat jouw opstelling de spreker niet afleidt.
- Let goed op dat de opname begint op het moment dat de spreker gaat beginnen.

Het is van belang dat het doel van de opname van tevoren vastgesteld is. De leerlingen uit de klas moeten bekend zijn met het maken van video opnamen. Een advies is om eerst een aantal keer de camera in de klas te zetten om de leerlingen eraan te laten wennen. Als je een echte opname wilt maken om je eigen handelen te beoordelen, hoef je je geen zorgen meer te maken over de reactie van leerlingen.

Het cruciale van video opnamen vind ik dat je deze kan gebruiken om je eigen gedrag kritisch en objectief te bekijken. Hierbij benoem je leerpunten en kijk je vanuit verschillende gezichtspunten. Je ziet jezelf zoals de leerlingen jou zien. De praktische tips voor het maken van video opnamen zijn belangrijk om mee te nemen.

2.4.2 Mijn rol hierin als intern begeleider

Zoals ik in hoofdstuk 2.2.2 heb vermeld, heb ik een coachende rol. Door de leerkrachten te helpen met het maken van video opnamen en het reflecteren daarop wil ik hen laten beseffen wat het belang hiervan is. Leren van jezelf en van elkaar is een onderdeel van onze visie. Video opnamen leveren daar een belangrijke bijdrage aan.

2.5 Conclusies

Met aandacht blijf je dingen inspecteren. Je moet daarbij waakzaam zijn. Aandacht is alleen maar zinvol als het iets goeds geeft. Het is dus goed om je doel voor ogen te houden en je daar op te focussen. Gezien de vraag van mijn collega's is het vestigen en vasthouden van aandacht een moeilijkheid. Wanneer je overzicht houdt over de leerlingen in de groep en je aandacht over meerdere zaken kan verdelen, zullen de kinderen uiteindelijk beter presteren. En dat is waar we als leerkrachten naar toe werken. Het gaat om de groei van de leerlingen op leergebied.

Reflecteren biedt je de kans om patronen in je eigen handelen te ontdekken om daar vervolgens mee aan de slag te gaan. Je kan daarbij goed gebruik maken van vraagwoordvragen. Je wilt dat hetgene dat je doet in balans is met wat je denkt en voelt (congruent handelen). Als je blijft reflecteren, onderzoek je je eigen gedrag. Zonder reflecteren is er geen leercyclus.

Het maken van video opnamen steunt de leerkracht bij het reflecteren. Je ziet hoe je op iemand anders overkomt en of je echt doet wat je dént dat je doet. Een goede praktische voorbereiding is een vereiste. De leerlingen uit jouw klas bieden jou een ander perspectief.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk laat ik zien hoe mijn onderzoek is opgebouwd. Ik vermeld welke onderzoeksvorm ik hanteer en waarom en wie de betrokkenen zijn. Vervolgens licht ik mijn keuze voor de data- verzamelingsinstrumenten toe en laat ik zien hoe ik de data analyseer. Ik sluit het hoofdstuk af met de verantwoording van triangulatie, validiteit en betrouwbaarheid en ethische aspecten. Ik sluit dit hoofdstuk af met de verantwoording van triangulatie, validiteit en betrouwbaarheid en ethische aspecten.

3.2 De onderzoeksvorm

Om mijn hoofdvraag 'Kunnen video opnamen bijdragen aan het reflecteren van de leerkracht op het verdelen van de aandacht bij leerlingen uit de klas?' te onderzoeken ga ik een actieonderzoek uitvoeren. Ik ga kijken naar het eigen handelen van de leraar en de situatie waarin dat handelen plaatsvindt. Het is een combinatie van planmatig handelen, onderzoeken en reflectie (Harinck, 2010). Volgens Kallenberg, Koster, Onstenk & Scheepsmas (2007) is de kern van een actieonderzoek dat een leraar zichzelf een vraag stelt ten aanzien van het eigen handelen. 'Verbetering aanbrengen in het eigen handelen en met die vraag handelingsgericht te werk gaan, waarbij tijdens het handelen steeds onderzoek plaatsvindt' (Kallenberg et al., 2007, blz. 92). De genoemde beschrijvingen van het actieonderzoek ondersteunen mijn gestelde hoofdvraag het beste. Deze vorm van onderzoek vindt plaats op meso-niveau: klas-niveau (Harinck, 2010). De leerkrachten zijn handelingsverlegen op het gebied van aandacht verdelen in de klas. Met behulp van video opnamen bekijken we waar het reflecteren van de leerkracht verbeterd kan worden met betrekking tot het verdelen van aandacht.

De volgende deelvragen stel ik aan de collega's die meewerken aan mijn onderzoek.

- Wat is reflecteren?
- Wat heeft een leerkracht nodig om goed te kunnen reflecteren?
- Hoe ziet aandacht verdelen eruit voor de leerkracht?
- Wanneer dragen video opnamen bij aan het reflecteren van de leraar op zijn gedrag ten aanzien van het verdelen van de aandacht?

Het actieonderzoek kent de volgende belangrijke stappen (Kallenberg et al., 2007):

1. Probleem signaleren en vraag formuleren.
2. Probleem en vraag verkennen. De belangrijkste onderzoeksmethoden hiervoor zijn observatie, reflectie, literatuurstudie en praten met collega's en leerlingen.
3. Een plan en verbeteractie maken. Hierin vermeld je verbeteracties en de evaluatie daarvan.
4. Een schriftelijke of mondelinge rapportage maken waarin bovenstaande gegevens worden omschreven.

Deze stappen komen terug in paragraaf 3.3.

3.3 Data verzamelen

Ik ga op vier manieren data verzamelen:

- Vragen stellen aan collega's in een groepsgesprek. Mijn deelvragen vormen de rode draad in dit gesprek. Deze vragen bevatten mijn drie onderzoeksdomeinen, te weten reflecteren, aandachtverdeling en video opnamen in de klas.
- Video opnamen maken. Mijn collega's hebben aangegeven dat ze gefilmd willen worden tijdens een instructiemoment en het moment nadat de klas uiteen gaat in drie niveaus. De aandachtverdeling tussen de drie niveaus vinden zij niet goed verdeeld. Ik zal iedere leerkracht drie keer filmen zodat we samen kunnen zien of er vooruitgang wordt geboekt.
- Video opnamen bespreken. Elk gefilmd fragment bespreek ik met de leerkracht. Zij heeft van tevoren zelf een doel van de opname geformuleerd en geeft zelf aan welk fragment we gaan bespreken. Ik kijk met de leerkracht waar krachtbronnen en kansen liggen. Aan de hand van dit gesprek reflecteert de leerkracht over hetgeen zij wil verbeteren. Tevens formuleert de leerkracht een doel voor de tweede opname in de klas. De derde filmopname wordt op dezelfde manier besproken. Na de derde nabespreking volgt er een interview met de groep.
- Een afsluitend individueel interview om te horen wat mijn collega's van de videoreflectie vonden. De drie domeinen van mijn onderzoek worden hier ook in besproken. Ik wil doen omdat het een duidelijke en gezamenlijke afsluiting is. Daarnaast is deze informatie bruikbaar voor volgend schooljaar.

Ik hoop dat andere teamleden naar aanleiding van mijn onderzoeksresultaten hulp accepteren in de vorm van videoreflectie.

Het stappenplan is te lezen in bijlage 1.

Ik ga drie collega's bevragen over het verdelen van aandacht, reflecteren en het maken van video opnamen. Deze collega's hebben aangegeven dat ze moeite hebben met de aandacht verdeling in de klas. Met name de aandacht gericht op sterkere leerlingen willen ze verbeteren. De genoemde collega's vonden het tevens geen probleem om gefilmd te worden. De eigen mening en ervaringen van de collega's wordt op deze manier geuit. Daarnaast maak ik beeldopnames in hun klas die we samen bespreken.

3.4 Betrokkenen

De 3 genoemde collega's in alinea 3.2 zijn direct betrokken bij mijn onderzoek. Daarnaast zal ik de directie en mijn collega intern begeleider op de hoogte stellen van mijn onderzoek. Begin volgend schooljaar zal er een presentatie plaatsvinden van de onderzoeksresultaten tijdens een teamvergadering.

3.5 Keuze voor data- verzamelingsinstrumenten

In Harinck (2010) staat dat er drie hoofdvormen van waarnemen zijn. Te weten: vragen stellen, observeren en schriftelijke bronnen. Mijn onderzoek leent zich het beste voor de eerste twee genoemde hoofdvormen. Zoals te lezen is in alinea 3.2 ga ik mijn collega's vragen stellen, video opnamen maken in de klassen en interviews afnemen.

3.6 Analyseren van data

De data die ik in paragraaf 3.2 heb benoemd, zal ik als volgt gaan bewerken om antwoorden op mijn onderzoeksvraag en deelvragen te krijgen.

3.6.1 Vragen stellen aan collega's in een groepsgesprek

In dit groepsgesprek zal ik de kern van de drie domeinen schriftelijk weergeven. De antwoorden op vragen uit de domeinen reflecteren en aandachtverdeling zal ik tevens laten zien in een grafiek. Een schematische weergave van wat er verteld is, geeft duidelijkheid. Er is direct te zien wat reflecteren voor de leerkrachten inhoudt en hoe zij de aandachtverdeling in de eigen klas zien.

3.6.2 Video opnamen maken en bespreken

De video opnamen die ik maak, zullen op te vragen zijn bij de onderzoeker. De gegevens die uit de besprekingen naar voren komen, verwerk ik in een tabel. Hierin vermeld ik de overeenkomsten en verschillen die uit de besprekingen komen. De conclusies die ik daaruit trek, geef ik schriftelijk weer.

3.6.3 Het afsluitend interview

De antwoorden op de gestelde vragen verwerk ik in een tabel. Op deze manier krijg je een helder overzicht. Je kan zien welke onderwerpen aan bod kwamen tijdens het interview en je leest de kern van de antwoorden af in de tabel. De conclusies die ik uit de tabel trek, geef ik schriftelijk weer.

3.7 Triangulatie, validiteit en betrouwbaarheid

Harinck (2010) vertelt dat triangulatie het gebruik van meerdere gegevensbronnen inhoudt. Verschillende instrumenten moeten tot dezelfde uitspraken leiden, als ze maar betrouwbaar en valide zijn. Het is een belangrijk criterium om de kwaliteit van het onderzoek te bewaren. Triangulatie betekent letterlijk: vanuit drie punten (Harinck, 2010). Vanuit drie verschillende kanten of manieren kijken naar iets of mensen die op een andere manier in het verhaal staan. Verder kan het ook betrekking hebben op het soort informatiebron (Harinck, 2010).

Voor dit onderzoek maak ik gebruik van verschillende informatiebronnen om mijn onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. Die zijn genoemd in paragraaf 3.3 en 3.5.

3.8 Ethische aspecten, ethisch handelen

De notitie *Wetenschappelijk onderzoek: Dilemma's en verleidingen* (2005) geeft een set van principes weer. Deze zijn in het kader van ethische reflectie op praktijkonderzoek Master SEN op onderstaande wijze verdeeld. Per onderdeel licht ik toe hoe ik dit verantwoord in mijn onderzoek.

Vertrouwen, bedrog en zelfbedrog

Ik heb mijn directie en de betrokken collega's op de hoogte gesteld van mijn onderzoek. Alle afspraken die ik maak met genoemde personen kom ik na. Voor feedback bespreek ik mijn onderzoek regelmatig met mijn studiegenoten en 'critical friends'.

Zorgvuldigheid en nalatigheid: er wordt zorgvuldig omgegaan met alle gegevens die uit dit onderzoek naar voren zullen komen

Voor mijn onderzoek heb ik toestemming gekregen van de directie, betrokken collega's en de ouders van de betrokken leerlingen. De gegevens zullen uitsluitend gebruikt worden voor dit onderzoek. Ik heb afspraken gemaakt met de betrokkenen en heb hieruit een planning voortgebracht.

Volledigheid en selectiviteit

Alle uitkomsten die naar voren komen tijdens dit onderzoek zal ik gebruiken.

Concurrentie en collegialiteit

Dit onderzoek zou niet tot stand kunnen komen zonder de hulp van mijn collega's, medestudenten, begeleidster en 'critical friends'. De betrokkenen kennen wederzijdse afhankelijkheid en tonen respect naar elkaar.

Publiceren, auteurschap en geheimhouding

Het onderzoek wordt beschikbaar gesteld voor geïnteresseerden. Ervaringen delen leidt tot nieuwe inzichten en dienen gedeeld te worden. De betrokken leerkrachten worden voorletter in het onderzoek genoemd vanwege hun privacy. Zij gaan hiermee akkoord.

Onderzoek in opdracht

Mijn onderzoek bevat een van de ontwikkelingsgebieden binnen onze school. Namelijk het verbeteren van de leerkrachtvaardigheden door inzet van video opnamen te verbeteren. De uitkomsten van dit onderzoek dragen bij aan de verbetering hiervan.

Hoofdstuk 4 Data presentatie, resultaten en analyses

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk presenteer ik mijn data en resultaten. Ik laat mijn dataverzameling zien en geef hier een systematisch en heldere weergave van. Vervolgens maak ik een analyse van mijn bevindingen en resultaten. Tot slot geef ik antwoord op mijn onderzoeksvraag.

4.2 Dataverzameling: systematische en heldere weergave van relevante data

Voor mijn onderzoek heb ik gebruik gemaakt van gesprekken, video opnamen en interviews. Hieronder volgen de daaruit voortgekomen gegevens.

4.2.1 Gesprekken

Aan de hand van de gevoerde gesprekken met mijn drie collega's kan ik het volgende uiteenzetten over de onderdelen reflecteren, aandachtverdeling en het maken van video opnamen in de klas. De leerkrachten met wie ik de gesprekken heb gevoerd, geven les in de groepen 4 en 6.

4.2.1.1 Uitkomst wat betreft reflecteren

Reflecteren betekent volgens C., J. en R.: het terugkijken op jouw eigen handelen, nadenken over hoe je het op een andere manier kan doen. Bedenken waardoor iets niet goed ging, terugkijken en een nieuwe aanpak bedenken en deze vervolgens uitvoeren.

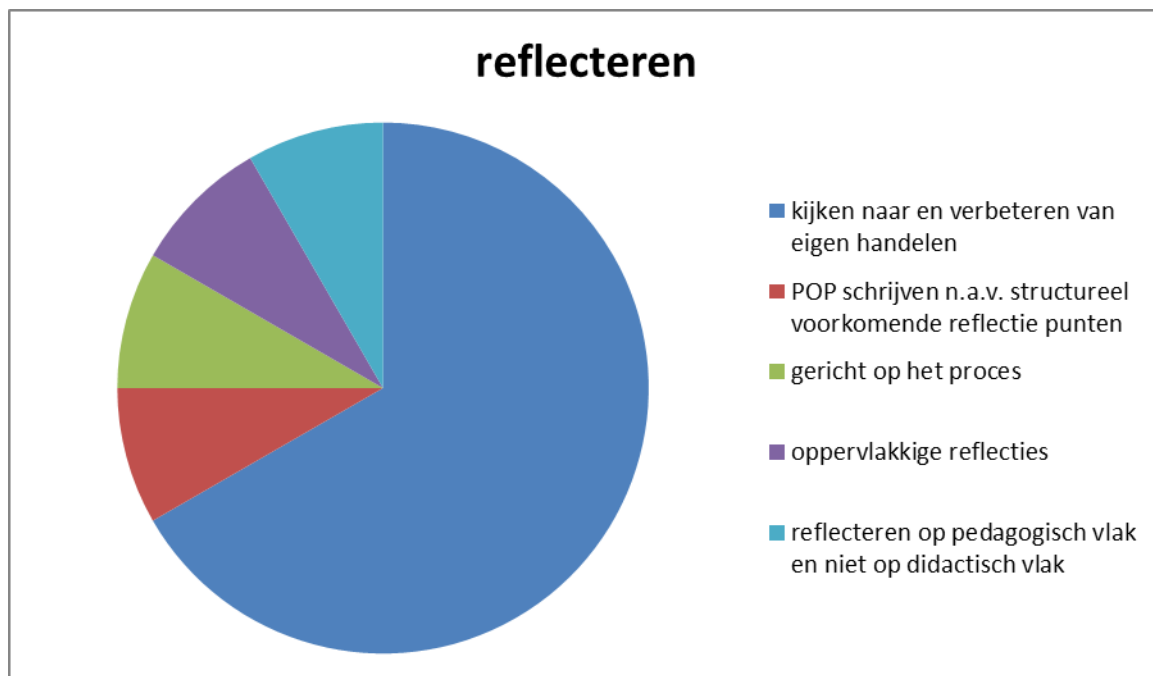
C. zegt, dat ze terugkijkt op het proces en als iets structureel niet goed gaat schrijft ze er een Persoonlijk Ontwikkelings Plan (POP) over.

J. vertelt dat ze wel reflecteert, maar dat het erg oppervlakkig is. Ze bedoelt hiermee dat ze meer evalueert met collega's dan dat ze stil staat bij wat er is gebeurd. Ze reageert op een momentopname en kijkt niet terug op het proces. J. wil haar focus meer richten op wat wél goed gaat en vindt het lastig om terug te kijken op een bepaalde les. Ze weet dan niet precies meer wat ze heeft gezegd en gedaan.

R. gaf aan dat ze vooral op pedagogisch vlak reflecteert, maar ze meer wil terugkijken op didactisch vlak.

Alle drie de leerkrachten reflecteren. De een doet dit meer op pedagogisch vlak en de ander op didactisch gebied. De uitspraken zijn weergegeven in figuur 1.

Wanneer de stappen samengevoegd zijn, vormt dit geheel de betekenis van reflecteren volgens C., J. en R..

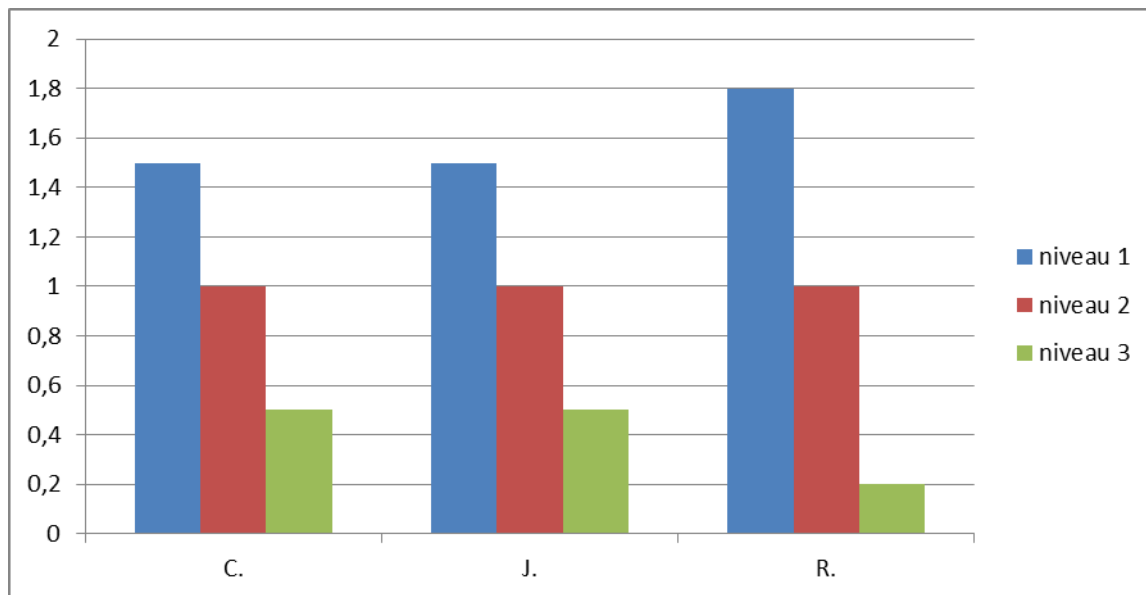
Figuur 1. Wat betekent reflecteren voor de leerkrachten?

4.2.1.2 Uitkomst wat betreft aandacht verdelen in de klas

Het werken in drie niveaus kwam als overeenkomst naar voren tijdens de drie gesprekken die ik heb gevoerd. De groepen een en twee krijgen de meeste aandacht en de leerkrachten willen de kinderen in groep drie meer aandacht geven. Dit zijn de kinderen die een korte instructie behoeven en die al snel zelfstandig aan het werk gaan. In de praktijk blijkt dat de vragen van de kinderen uit groep drie nauwelijks beantwoord worden.

De leerkrachten betreuren dit. Zij geven aan dat ze meer aandacht willen geven aan de laatstgenoemde groep leerlingen. De verdeling van tijd die een ieder geeft aan de niveaugroepen is weergegeven in figuur 2. Ik heb aan mijn collega's aangegeven dat je 3,0 te verdelen hebt over de drie niveaugroepen. Gemiddeld zou dat 1,0 per groep zijn. Uit deze figuur blijkt dat de aandachtverdeling anders ligt.

C. zegt daarnaast dat aandacht verdelen voor haar betekent, dat geen enkel kind zich tekort gedaan voelt. Daarvoor zou je volgens C. ieder kind moeten vragen naar het proces en moet je iedere les gaan evalueren. Ze doet dit regelmatig, maar niet altijd.

Figuur 2. Aandachtverdeling binnen de drie niveaugroepen.

4.2.1.3 Uitkomst wat betreft de ervaringen met video opnamen in de klas

C. heeft niet recentelijk video opnamen gemaakt, maar op de PABO wel. Ze vertelt dat je je bewust wordt van je eigen handelen en je dan ook gedrag van kinderen beter kunt plaatsen. Je helpt jezelf om een betere leerkracht te zijn.

J. heeft geen ervaring met het reflecteren op video opnamen. Ze vertelt dat het goed zou kunnen werken, omdat je precies terug kunt zien wat je hebt gedaan. Je ziet dan ook de kinderen terug en hoe zij zich gedragen. Je ziet precies wat er gebeurt. Dat kan ook iets kleins zijn, bijvoorbeeld hoe je voor het bord staat. Je krijgt meer inzicht in je eigen handelen. Het is niet slecht om jezelf te zien, er is altijd ruimte voor verbetering.

R. heeft vanuit de PABO en de gymopleiding haar lessen vaak gefilmd en vindt het heel erg zinvol. Ze zegt dat je zo kunt reflecteren en evalueren. Ze ziet dan terug welke stopwoorden ze heeft, hoe haar houding naar de kinderen is en of ze bijvoorbeeld vaak met haar rug naar de kinderen toe staat. Het doel van filmen in de klas is voor haar: kijken naar wat er beter kan. Het is geen beoordeling, maar je gebruikt het om jezelf te verbeteren.

4.2.2 Video opnamen in de klas

Ik heb mijn collega's drie keer gefilmd in de klas. Dit is een onderdeel van de tussenmeting. De gevoerde gesprekken zijn de beginmeting en het interview is de eindmeting. Bij het terugkijken van de fragmenten zijn verschillende onderwerpen naar voren gekomen. Hieronder volgen zowel overeenkomsten als verschillen die naar voren kwamen in de gesprekken. De uitgewerkte besprekingen zijn bij de onderzoeker op te vragen.

	fragment een	fragment twee	fragment drie
overeenkomsten	Het digibord inzetten om zichtbaar te maken hoeveel tijd de kinderen krijgen voor het maken van de opdrachten.	Sneller bij de kinderen in de gang kijken.	Aanpak van instructie in verschillende lagen hanteren.
overige opmerkingen	Duidelijke afspraken maken zodat de kinderen weten wat ik van hen verwacht. Mijn aandacht blijft bij het groepje kinderen bij wie ik zit. Een kortere instructie geven. Aandacht geven aan de leerlingen die op de gang werken.	Zandloper en stoplicht structureler inzetten om de rust beter te bewaren. Instructietijd verkorten en daarbij de groep in 4 kleinere groepen verdelen.	Kinderen weten wat er van hen verwacht wordt door inzet van zandloper en stoplicht. Als ik bij een groep kinderen zit, houd ik de aandacht bij deze groep. Taakbrief voor de kinderen maken. Als het stoplicht op rood staat, help ik geen kinderen. Structureel naar de gang gaan om naar die kinderen te kijken. Manier van werken met stagiaire bespreken. Maatjeswerk bij toets besprekingslessen.

Uit deze tabel kan ik opmaken dat de drie leerkrachten de volgende drie punten het belangrijkste vinden:

- inzetten van het digibord om aan te geven hoeveel tijd de kinderen hebben.
- sneller bij de kinderen in de gang kijken.
- de aanpak van instructie in verschillende lagen hanteren.

Het laatstgenoemde punt is het werken met het Directe Instructie Model zoals genoemd in paragraaf 1.2.

Door de hantering van tevoren vastgestelde doelen bij de video opnamen konden we hier gericht naar kijken. Iedere leerkracht heeft kritisch gereflecteerd naar aanleiding van de beelden. Na de gemaakte opnamen hebben de leerkrachten afspraken met zichzelf gemaakt. Zij hebben zichzelf doelen gesteld die ze willen behalen.

Na afronding van mijn onderzoek ga ik nog een keer in de groepen kijken om te zien of de gemaakte afspraken nageleefd worden. Dit hebben de leerkrachten zelf aan mij voorgelegd en ik wil daar graag aan meewerken.

4.2.3 Interview

Voor mijn onderzoek heb ik het semi-gestructureerde interview afgenomen. Dit is volgens Harinck (2010) het meest van belang in een praktijkonderzoek. Ik heb gekozen voor het maken van notities tijdens het interview. Dit heeft drie voordelen: de kern van het antwoord heb ik te pakken, die kern is goedgekeurd door de geïnterviewde en het staat gelijk op schrift. Ik heb mijn collega's apart geïnterviewd. De uitgewerkte versies zijn bij de onderzoeker op te vragen. Een leeg interview is te vinden in bijlage 2.

De belangrijkste gegevens zijn in onderstaande tabel verwerkt. De conclusies volgen daaronder.

	C.	J.	R.
Wat is jouw ervaring met het filmen en is er een meerwaarde van het gebruik van video opnamen?	Positieve ervaring. Je krijgt meer inzicht in je sterke en zwakke punten.	Het filmen vond ik niet vervelend. Je bereidt je lessen veel uitgebreider voor, ik denk over elke handeling na. Dit heeft zeker een meerwaarde, ook al gaan je lessen over het algemeen prima, je kijkt wat kritischer naar je eigen handelen. En je focust je aandacht voor jezelf die dag op je zwakkere punten.	Het filmen in de klas is voor mij zeker zinvol geweest. Je kunt op die manier toch kijken naar je houding, je overzicht over de groep en ook naar je didactisch handelen. Ik vind het niet vervelend om gefilmd te worden. Het gaat er uiteindelijk om dat je er iets van leert.
Welke gevoelens had je bij het terugzien van de opnamen?	Ik ben een stukje rustiger met de camera in de klas. Mijn irritatiegrens is verlegd, ik kan wat meer hebben.	Ik moest leren er door heen te kijken en me te focussen op wat echt relevant was. Ik merkte dat ik er steeds meer naar ging kijken zoals hoe je naar een stagiaire kijkt. Je gaat je zoveel mogelijk focussen op je didactisch en pedagogisch handelen en de reactie van de kinderen. Gaat het goed, is het efficiënt, kan het beter.	In het begin is het wat onwennig. Maar dit zit hem meer in het geluid van mijn eigen stem en het zien van mezelf. Na een paar minuten is dat voorbij en is dat minder erg om terug te zien en horen.
Wat zijn jouw positieve en negatieve opmerkingen over videoreflectie?	Geen negatieve opmerkingen. Je kijkt naar je eigen handelen en denkt daarover na. Dat is	Goed vond ik het feit dat je precies terug kan zien wat er gebeurde. Wanneer je geobserveerd	Het fijne van reflecteren met film is dat je momenten stil kunt zetten en er dan meteen over in

	alleen maar goed vind ik.	wordt, is dit toch anders. Je hoort wat iemand anders zag, soms weet je zelf niet precies wat iemand anders bedoelt. Of je bent je niet bewust van bepaald gedrag. Nu zie je het. Het enige minpunt vind ik dat het nabespreken tijdrovend is. Ik had van tevoren niet goed ingeschat hoeveel tijd ik eraan kwijt zou zijn. Ik besef wel dat het een investering is die ik wel wil maken.	gesprek kunt gaan. Als het nodig is kun je nog iets terug kijken. Het lastige ervan is dat het best wat tijd kost dus dat je echt moet gaan zoeken naar een geschikt moment. Ik vind namelijk wel dat je voor het reflecteren tijd moet nemen.
Is je aanpak wat betreft aandachtverdeling veranderd? Zo ja, hoe?	Ja, consequentere inzet van visuele ondersteuning. Duidelijk uitspreken van verwachtingen naar de kinderen toe. Ik houd mijn aandacht bij de groep waar ik bij zit en reageer op anderen door te wijzen naar het stoplicht en de zandloper.	Ja, mijn inrichting van de rekenles is veranderd. Kinderen krijgen op eigen niveau instructie en ik wil de betere kinderen ook meer verdiepingsstof gaan geven. Iets waar ik nu wel tijd voor denk te gaan hebben tijdens de lessen.	Voor de leerlingen van groepje drie kregen te weinig aandacht. Vooraf aan de les plan ik de momenten dat ik steeds bij ieder groepje ben, beter in. Ik moet daar nu even wat bewuster mee bezig zijn zodat het straks vanzelf beter loopt.

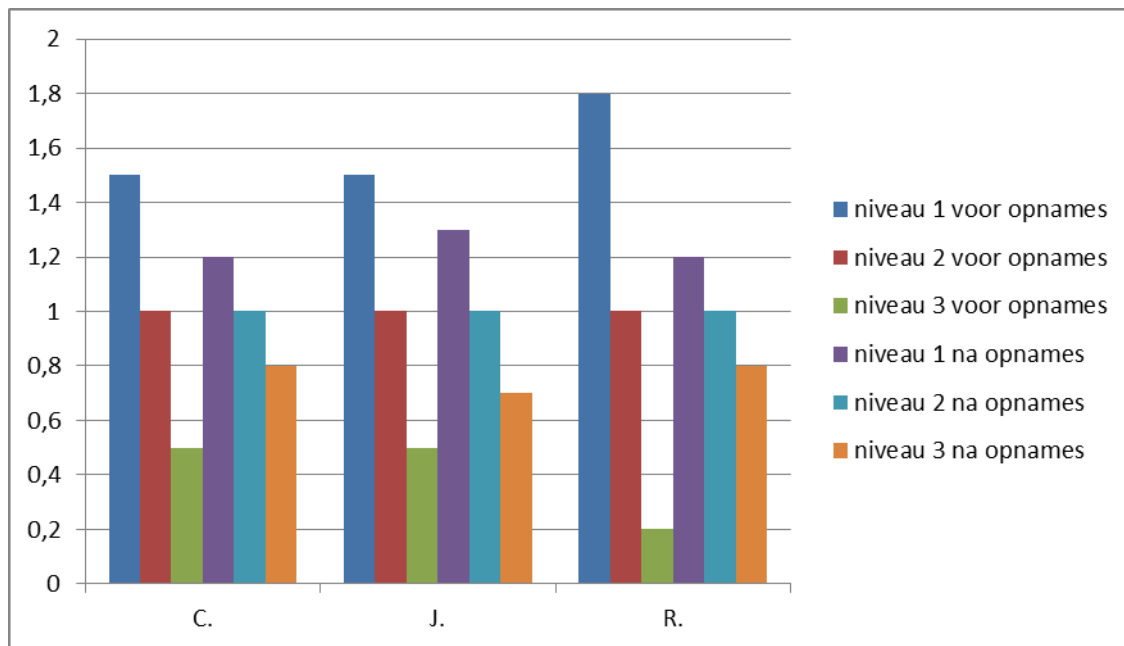
Wat is jouw grootste leermoment?	Ik houd mijn aandacht bij de groep waar ik bij zit en reageer op anderen door te wijzen naar het stoplicht en de zandloper. Het is wel bevredigend om terug te zien dat ik me daar heel bewust mee bezig houd. Ik wil vaker en bewuster reflecteren.	Eigenlijk heeft het mij opgeleverd dat ik ideeën heb en die meteen uitvoer. Kijken wat werkt. Ik kijk veel kritischer naar mijn lessen, dat is al een leermoment. En ik wil mijn focus blijven leggen op de verschillende niveaus in de klas zodat ze zoveel mogelijk hun eigen niveau werken. Inzet van time timer en stoplicht wil ik hanteren.	De tijd en de aandacht op een juiste manier verdelen over alle leerlingen. Het reflecteren heeft voor mij opgeleverd dat ik nu vaker nadenk aan het eind van de les over hoe deze is verlopen. Ik reflecteer nu zelf ook vaker.
Welke leerstijl heb je en is die veranderd na de opnamen in de klas?	Ik ben een doener en leer door veel te doen. Ik ben ook een beslisser. Dit zie je wel terug in de opnamen. Ik denk, bedenk, probeer uit en bied structuur.	Ik ben een doener, dat is voor mij niet echt veranderd. Ik probeer liever twee nieuwe dingen uit. Als ik te lang nadenk, komt er niks uit mijn handen. Bij mij past trial and error het beste.	Ik ben een doener en dat is niet veranderd. Ik probeer graag nieuwe dingen uit. Als ik iets leuks heb gevonden dan probeer ik het met de kinderen. Op die manier kom ik er het beste achter of iets werkt.
Jouw advies wat betreft videopnamen maken in de klas. Raad je het je collega's aan?	Je kunt daar je persoonlijke voordelen mee doen om je sterke punten te versterken en je zwakke punten te verbeteren. Je wordt je bewuster van je houding. Hoe je de aandacht in de klas verdeelt en hoe je dit beter kan doen. En de camera heeft een rustgevende werking op sommige kinderen	Ik raad het zeer zeker aan. Je haalt meer uit de opnamen dan de dingen die je tijdens het lesgeven niet ziet. Je beoordeelt dan puur op hoe de les gaat, efficiënt mogelijk en je beoordeelt jezelf op dat moment net zoals je een stagiaire beoordeelt. Je moet jezelf dan wel professioneel en	Ik ben zeer enthousiast en zou het zeker andere collega's aanraden. Het is erg leerzaam en je haalt er veel leerpunten uit.

	in de klas. Het is voor iedereen goed om hieraan deel te nemen want je leert er gewoon heel veel van.	kwetsbaar opstellen. Kritiek krijgen en geven is voor sommigen lastig maar het heeft wel veel zin. De mensen moeten er de meerwaarde van inzien.	

Dit zijn de conclusies die ik kan trekken naar aanleiding van de interviews.

- Het maken van video opnamen in de klas wat betreft het verdelen van aandacht heeft een meerwaarde. Je kunt op deze manier jouw sterke en zwakke punten zien.
- In het begin was het onwennig om jezelf terug te zien. C. heeft haar irritatiegrens verlegd en J. zegt dat je je zoveel mogelijk gaat focussen op je didactisch en pedagogisch handelen en de reactie van de kinderen.
- De leerkrachten zijn positief over videoreflectie. Het enige minpunt is dat het tijdrovend is. J. is zich ervan bewust dat het een investering is die ze wel wil maken.
- De aandachtverdeling is bij alle drie de leerkrachten verbeterd. De inzet van visuele ondersteuning en het structureler kijken bij de drie niveaugroepen worden hierbij genoemd.
- De grootste leermomenten zijn: de aandacht bij een groep houden, de inzet van de time timer en het stoplicht en bewuster reflecteren.
- Alle drie de leerkrachten zijn doeners. Zij proberen uit om te zien of iets werkt. C. geeft aan dat ze ook een beslisser is.
- Advies aan het team is dat videoreflectie een aanrader is. Het is leerzaam en je moet je professioneel en kwetsbaar op durven stellen.

Figuur 3 geeft de groei weer ten opzichte van de aandachtverdeling voor de gemaakte opnamen in de klas. De aandacht is nu evenrediger verdeeld. Het is duidelijk te zien dat de leerkrachten een balans wilden vinden tussen de aandachtverdeling tussen groep een en drie. De leerlingen uit groep twee krijgen volgens de leerkrachten voldoende aandacht.

Figuur 3. Aandachtverdeling binnen de drie niveaugroepen voor en na de gemaakte opnames in de klas.

4.3 Hoe eerdere dataverzameling heeft geleid tot nieuwe dataverzameling

De drie leerkrachten die hebben meegewerkt aan mijn onderzoek zijn enthousiast over het reflecteren naar aanleiding van video opnames. Zij hebben mij gevraagd om een keer terug te komen in de klas om te filmen voor de zomervakantie. Mijn collega's zijn benieuwd of ze zich aan de afspraken houden die ze met zichzelf en de kinderen hebben gemaakt.

De collega's kunnen elkaar ook ondersteuning bieden door elkaar te bevragen en ervaringen te delen.

Verder wil ik kijken of de toetsresultaten beïnvloed worden door een betere aandachtverdeling. Dit kan ik toepassen in de klassen van C., J. en R..

In het begin van komend schooljaar wil ik de resultaten en conclusies aan ons team presenteren. Dit wil ik doen om de ervaringen te delen en om andere collega's te laten zien dat het maken van opnames in de klas zorgt voor verbetering in jouw handelen.

4.4 Bevindingen die aansluiten op mijn onderzoeksvraag

De conclusies die ik heb getrokken in de voorafgaande paragrafen sluiten aan op mijn onderzoeksvraag. Deze luidt: Kunnen video opnamen bijdragen aan het reflecteren van de leerkracht bij het verdelen van de aandacht bij leerlingen uit de klas?

De leerkrachten hebben gereflecteerd aan de hand van de opnamen die in de klas zijn gemaakt. Zij hebben gekeken naar het eigen handelen, hebben daar hun gedachten over laten gaan en hebben ideeën opgedaan. Deze ideeën hebben ze uitgevoerd en zijn gefilmd. Door de handelingen steeds te bekijken en bij te stellen, zijn de leerkrachten tot een aanpak gekomen die werkt in de klas. De niveaugroepen worden nu evenrediger bezocht, de kinderen krijgen eerder de aandacht dan voorheen.

In het volgende hoofdstuk ga ik specifiek op mijn hoofdvraag en deelvragen in.

Hoofdstuk 5

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk geef ik antwoorden op mijn deelvragen en hoofdvraag. Ik maak een koppeling tussen de theorie en praktijk en gebruik daarbij de gegevens uit de hoofdstukken 2 en 4. Ik sluit het hoofdstuk af met mijn conclusies en de validiteit hiervan.

5.2 De antwoorden op mijn onderzoeksvragen

Mijn hoofdvraag is: Kunnen video opnamen bijdragen aan het reflecteren van de leerkracht op het verdelen van de aandacht bij leerlingen uit de klas?

Dit zijn de daarbij horende deelvragen.

1. Wat is reflecteren?
2. Wat heeft een leerkracht nodig om goed te kunnen reflecteren?
3. Hoe ziet aandacht verdelen eruit voor de leerkracht?
4. Wanneer dragen video opnamen bij aan het reflecteren van de leraar op zijn gedrag ten aanzien van het verdelen van de aandacht?

Ik zal eerst mijn deelvragen beantwoorden omdat dit bijdraagt aan het komen tot een antwoord van mijn hoofdvraag. Hierbij maak ik steeds gebruik van de theorie en die koppel ik aan wat ik in de praktijk heb gezien.

5.2.1 Antwoord op deelvraag 1: Wat is reflecteren?

De kern van reflectie is dat je leert van werken in de praktijk, van iets doen, van kleine en grote problemen oplossen. Je wordt je bewust van en krijgt inzicht in je eigen handelen en gedrag. Reflecteren gaat over het eigen handelen en reflectie leidt tot (her)waardering of (her)overweging van je eigen gedrag in een bepaalde situatie. Reflectie kent de volgende voorwaarden: rust, jezelf de ruimte geven, bezinning, tijd, concentratie, abstractievermogen (staat bekend als de helikopterview), analytisch vermogen, lerende houding, moed en durf, kwetsbaar opstellen, confronteren, wilskracht, nieuwsgierigheid en zoektocht (Groen, 2008). Je ontdekt wat je sterke en zwakke punten zijn en wordt je bewust van je eigen leergedrag. Mijn collega's die onderdeel waren van mijn onderzoeksgroep omschreven reflecteren als volgt: het terugkijken naar jouw eigen handelen, nadenken over hoe je iets op een andere manier kan doen. Je vraagt je af waardoor iets niet goed ging, je kijkt terug en bedenkt een nieuwe aanpak om deze vervolgens uitvoeren.

Ik kan concluderen dat reflecteren voor de 3 collega's van mijn onderzoeksgroep in de praktijk overeenkomt met de theorie. Een kanttekening daarbij is dat het praktische reflecteren minder diepgang kent dan de boeken beschrijven.

5.2.2 Antwoord op deelvraag 2: Wat heeft een leerkracht nodig om goed te kunnen reflecteren?

Reflecteren is alleen mogelijk als de leerkracht een lerende houding heeft. Als je eerlijk wilt zijn tegenover jezelf, ga je nadenken over je handelen, denken en voelen. Je stelt jezelf vragen over hetgeen er is gebeurd (Groen, 2006). Je gaat terugblikken op de manier waarop iets is gegaan en ook op de wijze waarop je zelf in het probleem stond. Nadenken over je werkmodel hoort hier ook bij. Mijn drie collega's hebben aangegeven dat het belangrijk is om het proces waar te nemen. Daarnaast is het van belang om ook te kijken naar dingen die goed lopen in de klas. Bovendien is het van belang om de tijd te nemen voor reflectie. Het bekijken van de video opnamen heeft de leerkrachten geholpen om te zien wat er daadwerkelijk gebeurt.

Mijn conclusie is dat de leerkracht een lerende houding nodig heeft om te kunnen reflecteren. Jezelf terugzien op video helpt om terug te kijken op wat er gebeurd is. Jezelf hierover vragen stellen is een prioriteit.

5.2.3 Antwoord op deelvraag 3: Hoe ziet aandacht verdelen eruit voor de leerkracht?

Als je aandacht wil geven aan iets, moet je willen werken aan de relatie, probleemoplossend kunnen handelen en jouw rol binnen het aandachtsgebied kennen. Als je weet wat de ander nodig heeft, kan je daar op anticiperen. Aandacht geven betekent waarnemen, iets met aandacht blijven inspecteren (Baart, 2005). Wanneer je aandacht geeft, is het alleen maar zinvol als het wat goeds geeft. En daar gaat het om in de klas. Het belangrijkste is dat je aandachtig, trouw en oplettend omgaat met de zorg die je aan de leerling geeft. Je kijkt naar wat de ander nodig heeft, hoeveel tijd je daarvoor nodig hebt, de opmerkzaamheid en verantwoordelijkheid die je hebt. Mijn collega's sluiten hierop aan dat zij de niveaugroepen in de klas evenredige aandacht willen geven. Iedere groep moet de aandacht kunnen krijgen die het nodig heeft. Het inzetten van de time-timer of de zandloper en het stoplicht ondersteunt de mogelijkheid van aandachtverdeling.

Ik kan concluderen dat het van belang is dat je als leerkracht weet wat de leerling nodig heeft en daar naar handelt. Dat beaamen de leerkrachten ook.

5.2.4 Antwoord op deelvraag 4: Wanneer dragen videopnamen bij aan het reflecteren van de leraar op zijn gedrag ten aanzien van het verdelen van aandacht?

Het gebruik maken van video opnamen is een krachtig hulpmiddel voor zelfreflectie. Door richtlijnen te formuleren kunnen de leerkrachten zich focussen op een reflectiepunt. (Tripp&Rich, 2011) . Van daaruit kan je je leerpunten benoemen. Het is wezenlijk dat je de gemaakte opnamen zo snel mogelijk bekijkt zodat jouw lessituatie nog vers in je geheugen zit. Je ziet jouw lessen terug vanuit een ander gezichtspunt en herhaalt, analyseert en onderzoekt jouw praktijksituatie. Hieruit maak je praktische tips op die belangrijk zijn voor jouw handelen (Schildwacht&Heunks, 2010).

De leerkrachten vullen het bovenstaande aan door te melden dat je je bewust wordt van je eigen handelen. Je kijkt naar wat je daar in kan verbeteren. Uit de door mij afgenomen interviews is gebleken dat de leerkrachten dit als zeer positief ervaren. Praten over hetgeen dat je ziet heeft een meerwaarde en biedt kansen voor verbetering in het verdelen van de aandacht. Ik kan concluderen dat bovenstaande uitspraken tezamen zorgen voor een betere aandachtverdeling in de klas. Het inzetten van de videocamera draagt hier zeker aan bij omdat de leerkrachten het eigen handelen kunnen terug zien en hierop reflecteren.

5.2.5 Antwoord op mijn hoofdvraag: Kunnen video opnamen bijdragen aan het reflecteren van de leerkracht op het verdelen van de aandacht bij leerlingen uit de klas?

Video opnamen geven je de kans om jezelf feedback te geven op je eigen handelen (Wesselius, 2011). Je bekijkt jezelf vanuit een ander standpunt en ziet wat er goed en minder goed gaat. Je reflecteert voor je handelen, tijdens en na het handelen. Het mini stappenplan voor reflectie (Wat was er voor jou **Aan de orde?** Wat is daar **Belangrijk** aan? Welke **Conclusies** trek je daaruit?) is daarbij goed te gebruiken (Groen, 2006). Feedback met behulp van video-opnamen helpt de docenten in verschillende fases om hun reflecties en leren te verbinden met eigen praktijkonderzoek:

- a. Video-opnamen helpen in de startfase van het leerproces bij het verhelderen van de eigen leer- en onderzoeksvraag.
- b. Video-opnamen helpen in de uitvoeringsfase van het leerproces eigen functioneren vast te leggen en belangrijke uitvoeringsvoorwaarden vast te stellen.
- c. Video-opnamen helpen in de evaluatiefase van het leerproces bereikte resultaten vast te leggen voor nadere analyse (Schildwacht&Heunks, 2010).

De antwoorden op mijn deelvragen ondersteunen het antwoord op mijn hoofdvraag en luidt: ja. De leerkrachten geven aan dat door het gebruik van de videocamera meer te zien is dan wanneer je observeert en erover praat. Alle drie de leerkrachten hebben na het bekijken van de opnames de aandachtverdeling binnen de groep aan kunnen passen. Zij zijn gemotiveerd om de gemaakte afspraken na te leven en de ontstane plannen toe te passen.

5.3 Mijn conclusies

Om de aandacht tussen de drie niveaugroepen evenwichtiger te verdelen heb ik gekozen om video-opnamen te maken in de klas. De leerkrachten die meewerkten aan mijn onderzoek gaven zelf aan dat de aandacht niet naar hun zin verdeeld was en dat zij daar verandering in wilden brengen. Door te reflecteren op videofragmenten konden mijn collega's zich vanuit een ander standpunt bekijken.

Naar aanleiding van vragen vanuit het team heb ik een actieonderzoek op klas-niveau gedaan. Ik heb geluisterd naar de hulpvraag van mijn collega's en heb dit besproken met de directie. Aangezien het toepassen van video opnamen in de klas een onderwerp is in ons schoolplan, heb ik dit onderwerp gebruikt voor mijn onderzoek. Ik heb eerst gesprekken gevoerd met de collega's uit mijn onderzoeksgroep. Vervolgens heeft een ieder een doel vastgesteld en ben ik gaan filmen in de klas. Het was voor mij een warm ontvangst in de groepen. De leerkrachten vonden het geen probleem dat ik in de klas bleef tijdens het filmen en ik heb met de desbetreffende leerkracht stukjes van de opnames bekeken. De leerkracht vertelde wat de doelstelling van de opname was en gaf zelf feedback. We hebben samen oplossingen bedacht en de leerkracht formuleerde zelf een nieuwe doelstelling voor de tweede opname. Dit proces herhaalde zich bij deze opname. Na de derde opname heb ik een afsluitend gesprek en interview gehouden.

Het feit dat mijn collega's openstaan voor een andere aanpak vind ik bewonderenswaardig. Door middel van een presentatie naar aanleiding van mijn onderzoek wil ik meerdere teamleden laten inzien dat videoreflectie heel motiverend werkt. Je kan zien hoe goed jouw handelen is en je kan verbeterpunten aangeven. Zij hebben zichzelf gezien zoals de kinderen naar hen kijken. Leerkrachten die zich bezig houden met de videoreflectie kunnen effectiever denken in de praktijk. Videoreflectie heeft een positieve uitwerking gehad op zelfrapportage en lesvoorbereidingen (Tripp&Rich, 2011). Zo werken we samen aan het verbeteren van de leerkrachtvaardigheden binnen onze school.

5.4 Validiteit van mijn conclusies

Zonder een vooraf vastgesteld proces had ik niet tot deze conclusies kunnen komen. Leidraad van dit onderzoek was 'Basisprincipes praktijkonderzoek', een boek geschreven door Frits Harinck. Verder heb ik gegevens verzameld door medewerking van mijn drie collega's. Bovendien heb ik adviezen gekregen van mijn critical friends en mijn opleidingsdocent.

Hoofdstuk 6 Evaluatie

6.1 Inleiding

In dit laatste hoofdstuk evalueer ik mijn onderzoek. Wat het onderzoek voor mij betekend heeft, wat ik heb geleerd, wat het betekent voor mijn onderzoeksdomein en tot slot geef ik inhoudelijke aanbevelingen.

6.2 Wat dit onderzoek voor mij betekend heeft

De afgelopen maanden heb ik gewerkt aan dit onderzoek. De aanleiding hiervan was de hulpvraag van verschillende collega's. Het draagvlak van mijn onderwerp was dan ook groot. De leerlingen hebben profijt gehad van het feit dat ik dit onderzoek bij hen heb uitgevoerd. In die klassen heerst meer rust en er wordt effectiever omgegaan met de tijd zodat alle leerlingen de aandacht krijgen. Het was een intensief traject en ik ben heel blij met de medewerking van mijn collega's. Het samenwerken heb ik al zeer prettig ervaren. Het enthousiasme, de inzet en waardering van mijn collega's hebben mij goed gedaan. Dit resultaat heeft ertoe geleid dat ik meer wil doen met videoreflectie op school. Collega's kunnen op mij rekenen wanneer ze een hulpvraag hebben en daarbij de filmcamera in willen zetten. Terugkijkend op dit onderzoek ben ik zeer tevreden.

6.3 Wat ik als onderzoeker heb geleerd

Ik ben een doener en ga vooral af op mijn gevoel. Het probleem moet helder zijn zodat ik samen met collega's oplossingen kan bedenken. Ik ben dan ook niet bang om iets uit te proberen. Als het mis gaat, proberen we gewoon iets anders. Dat heb ik wel gevoeld tijdens dit onderzoek. Vooraf had ik drie collega's gevraagd om mee te werken aan dit onderzoek en zij stemden toe. Helaas werden twee van deze collega's langdurig ziek. Ik raakte lichtelijk in paniek maar bedacht dat ik medewerking aan andere collega's kon vragen. De rust keerde terug nadat ik dit gedaan had en zij positief reageerden. Uit de Kolb test bleek verder dat ik geen denker ben. Ik houd niet van analyseren en het verbaasde mij dat ik de analyse in mijn onderzoek juist wél leuk vond om te maken. Een analyse maken van iets waar ik zelf aan hebt meegewerkt, blijkt dus meer mijn ding te zijn. Mijn eigen ervaringen spelen dus een grote rol in de uitdaging om iets te willen analyseren.

Als IB-er heb ik een coachende rol en ik ondervond dat die rol prima bij mij past. Het voelde voor mij alsof zij de weg kwijt waren en ik de juiste richting aangaf. Dit geeft mij voldoening omdat we samen het juiste pad bewandelden. Ik vind het belangrijk om als een team te werken en niet alleen. Vanwege de gezamenlijke betrokkenheid bereik je als team meer.

Terugkijkend op mijn doel, leerkrachten gaan video opnamen in de klas gebruiken om een betere balans tussen aandachtverdeling tussen leerlingen te vinden, kan ik zeggen dat dit bereikt is. De drie leerkrachten hebben voor zichzelf een manier gevonden om de aandacht beter te verdelen. Ik wil graag dat meer teamleden zich gaan ontwikkelen met behulp van videoreflectie.

Het doel in mijn onderzoek was: door middel van het reflecteren op gemaakte videofragmenten in de klas krijgt iedere groep leerlingen de aandacht die het nodig heeft. Vanuit het oplossingsgericht werken wil ik vooral de focus leggen op wat werkt en daarbij wil ik samen met mijn collega's kijken naar verbeterpunten. Waar liggen de kansen?

Dit doel is ook bereikt en heeft nog een vervolg. De kansen liggen namelijk ook in het reflecterend vermogen van leerkrachten. Op dit moment wordt er weinig gereflecteerd. Collega's geven elkaar adviezen en helpen elkaar op die manier verder. Ik wil graag dat mijn collega's bewuster terugkijken op het eigen handelen en op die manier van zichzelf kunnen leren.

6.4 Wat betekent dit voor de toekomst van mijn onderzoeksdomein?

De drie domeinen die ik besproken heb ik mijn onderzoek zijn reflecteren, aandachtverdeling en het maken van video opnamen. Deze onderwerpen sluiten perfect aan bij ons schoolplan 2011-2015. In 2015 willen wij op school met regelmaat de videocamera inzetten in de klas. Reflecteren wordt op dit moment minimaal gedaan. Het schrijven van een Persoonlijk Ontwikkelings Plan (POP) is sinds dit schooljaar weer nieuw leven ingeblazen. Om je POP te schrijven, is reflecteren noodzakelijk. Met behulp van de literatuurstudie heb ik de achtergrondkennis die ik kan overdragen aan mijn collega's om met meer diepgang te kunnen reflecteren. Het verdelen van de aandacht in de klas blijft een aandachtspunt. Ik zal mijn bevindingen delen met ons team zodat een ieder op de hoogte is van wat videoreflectie oplevert voor de leerkracht. In de toekomst zal ik mijn collega's eerder gaan benaderen om videopnames te maken in de klas.

6.5 Inhoudelijke aanbevelingen voor vervolgonderzoek

De conclusie van dit onderzoek is dat video opnamen bijdragen aan het reflecteren van de leerkracht op de aandachtverdeling bij leerlingen uit de klas. Een volgende vraag kan zijn: leidt deze betere aandachtverdeling tot betere toetsresultaten? Wat ook naar voren is gekomen in dit onderzoek is het feit dat bewust reflecteren nauwelijks wordt gedaan. Wat is er nodig om te kunnen reflecteren met meer diepgang? En hoe kan dit in het team in beweging komen?

Nawoord

Dit onderzoek heeft mij veel energie gekost, maar ook veel energie gegeven.

Het feit dat mijn collega's zich een betere leerkracht voelen door mee te werken aan dit onderzoek, doet mij deugd. Reflecteren op je eigen handelen en de volgende stap zetten, is in de afgelopen maanden de rode draad geweest voor mij. Zowel in mijn schoolsituatie als thuis. Doorgaan maar op tijd stoppen, is mijn motto geworden.

Zonder de hulp van mijn lieve collega's, critical friends, LOL maatjes, begeleider en medewerking van mijn gezin had ik het niet gekund. Ik dank jullie uit de grond van mijn hart.

Speciale dank gaat uit naar mijn lieve vader, die heel wat uurtjes heeft opgepast zodat ik aan dit onderzoek kon werken. Dank je wel papa!

Marlene Timisela

Literatuurlijst

Baart, A. (2005). *Aandacht etudes in presentie*, 2^e druk. Utrecht: Uitgeverij Lemma bv.

Groen, M. (2006). *Reflecteren: de basis- op weg naar bewust en bekwaam handelen*. Houten: Noordhoff uitgevers Groningen

Groen, M. (2008). *Effectief handelen door reflectie- Bekwamer worden als professional*. Houten: Wolters- Noordhoff Groningen

Harinck, F. (2010). *Basispricipes praktijkonderzoek*. Antwerpen- Apeldoorn: Garant

Heilbron, J. (2005). Wetenschappelijk onderzoek: dilemma's en verleidingen.
Geraadpleegd op 22 mei 2012
http://www.knaw.nl/Content/Internet_KNAW/publicaties/pdf/20041076.pdf

Jonge, M. de, Kaar, A., van het, Radstake, H. & Roosloot, G. (2010). *Draaiboek voor videoreflectie*. http://www.vidivers.nl/?page_id=98

Klaver, J. (2012). *Ondersteuning leraren passend onderwijs belangrijker dan prestatiebeloning*. Geraadpleegd op 10 maart 2012.
<http://tweedekamer.groenlinks.nl/node/80217>

Kolb, D.A. (1984). *Experiential Learning, experience as the source of learning and development*. Englewood-Cliffs, NJ: Prenrice Hall

Korthagen, F., Koster, B., Melief, K., Tigchelaar, A. (2002). *Docenten leren reflecteren*. Soest: Uitgeverij Nelissen (4^e druk 2006)

Schildwacht, R. & Heunks, S. (2010). *Bij nader inzien; professionalisering door dialoog en videofeedback*. www.fontyslerarenopleiding.nl/web/files/42310_documenten/98009_100628-publicatie-bij-nader-inzien.pdf

Siegers, F. (2002). *Handboek supervisiekunde*. Houten/Mechelen, Bohn Stafleu Van Loghum

Wesselius, A. (2011). *Format voor videoreflectie*. Geraadpleegd op 8 maart 2012.
http://www.iec.nhl.nl/~wesseliu/beeldenvanontwikkeling/index_bestanden/komen_tot_een_format.pdf

Bijlagen

Bijlage 1: het stappenplan van mijn data verzameling

1. Met de drie collega's samen mijn deelvragen doornemen. Wat is hun antwoord op deze vragen?
2. Afspreken wanneer de leerkrachten gaan filmen in de klas.
3. Welke doelen stellen ze zichzelf voor het filmen?
4. Leerkracht kijkt eerst zelf naar het fragment, kiest uit welk fragment zij met mij wil bekijken en bespreken.
5. Tijdens het gesprek reflecteren over het eigen handelen en daarover afspraken maken.
6. Voor de tweede keer filmen in de klas met een door de leerkracht van tevoren vastgesteld doel.
7. Met de leerkracht het door haar uitgekozen fragment bekijken, bespreken en afspraken maken.
8. Voor de derde en tevens laatste keer een filmopname in de klas laten maken door de leerkracht met wederom een door de leerkracht van tevoren vastgesteld doel.
9. Met de leerkracht het door haar uitgekozen fragment bekijken, bespreken en afspraken maken.
10. Een afsluitend interview met de betrokken leerkrachten afnemen om een evaluatie te kunnen houden.

Bijlage 2 Interview met de onderzoeksgroep

Ik ben benieuwd naar jouw ervaringen rondom de gefilmde momenten in de klas.

1. Hoe heb jij het filmen in de klas ervaren en is dit een meerwaarde voor jou?
2. Met welk gevoel heb jij je opnames bekeken?
3. Hoe gedroegen de leerlingen zich tijdens het filmen? Was dit representatief?
4. Wat vond je goed en minder goed aan het reflecteren naar aanleiding van de filmopnames?
5. Heb je jouw handelen aangepast na het zien van de opnames? Zo ja, hoe dan?
6. Wat is jouw grootste leermoment geweest?
7. Waar wil je je focus op blijven leggen in het verdelen van de aandacht binnen jouw groep?
8. Hoe heb jij gereflecteerd? Heb je bijvoorbeeld nagedacht over je handelen, denken en voelen?
9. Hoe heb je je aandacht zo goed mogelijk kunnen verdelen?
10. Hoe heb je rekening gehouden met wat leerlingen nodig hebben (tijd, opmerkzaamheid en verantwoordelijkheid die je hebt)?
11. Ben je bekend met de leerstijlen van Kolb (denker, doener, dromer, beslisser)? Welke leerstijl heb jij en is die veranderd door het reflecteren op de filmopnames?
12. Wanneer dragen voor jou video opnames bij aan het reflecteren van de leraar op zijn gedrag ten aanzien van het verdelen van de aandacht?
13. Wat is jouw mening over het reflecteren met behulp van filmopnames?